

usque ter dicto, accedit prior stabuli, et imponit ei in capite regnum, quod ad similitudinem cassidis ex albo fit indumento (1). Et tunc demum ascendit super equum, et vallatur a iudicibus, constipanturque plateae immensis cuneis populorum, exspectantium eum et cantantium laudem.

Ordo quatuor temporum.

45. Jejunii primi, quarti, septimi et decimi mensis, idest in primo mense, a quarta et sexta feria vel sabbato, in prima hebdomada de mense primo primum jejunium celebretur. In quarto mense, quod facit ipse mensis feria 4, vel 6, vel sabbato consummatur. Tertium temporis jejunium venit septimi mensis, idest septembris tertia hebdomada ipsius mensis, feria 4, vel 6, vel sabbato consummatur. Quartum temporis jejunium venit decimi mensis, idest decembris, feria 4, et 6, vel Sabbato proximo ante Natale Domini; et si vigilia Natalis Domini in Sabbato venit, in antecedente hebdomada suprascriptum jejunium die Sabbati celebretur.

46. Hora tertia, vel quali voluerit, ingrediuntur pontifex vel levitae in sacrarium, et induunt se vestimentis religiosis cum quibus debent celebrare Missarum solemnias, canentibus interim clericis antiphonam, ad ipsum diem pertinentem ad introitum. Ipsa finita, dicunt: *Kyrie eleison*. Dein pontifex dicit: *Oremus*, diaconus: *Flectamus genua*, et ut surrexerint, dicit: *Levate*. Prosequitur sacerdos orationem primam sicut in Sacramentorum continetur. Sequitur lectio, et tunc pronuntiat lector lectionem libri, et legitur in sensu lectionis, sicut epistolae Pauli diebus Dominicorum; dein responsorium. Inde dicit sacerdos: *Oremus*, diaconus, ut supra; et dicit orationem post primam lectionem, et super unamquamque lectionem sicut superius. Expleta autem lectione quae est Daniel prophetae, canit benedictionem (2), et dum benedictio canitur, qui ordinandi sunt, stant in bajo (3) sub gradibus, et tunc descendit ad eos archidiaconus, et revestit eos. Si enim diaconi ordinandi sunt, orarios et dalmaticas, si vero presbyteri, orarios et planetas. Porro orarii qui dandi sunt, primum per totam noctem super altari sunt repositi, et de altari ab archidiacono tollantur, et a pontifice super eorum colla ponantur.

(1) De tiara pontificali cujus hic habes prima vestigia, vide in nostro Tractatu, n. 1105

(2) Idest canticum trium puerorum: *Benedicite*, etc.

(3) Idest *pajo* seu *pogio*, nempe ambone; vide supra n. 40.

Benedictione completa, incipit clerus litaniam, et dum ipsa canitur, qui ordinandi sunt, ante altare semper prostrati jaceant, astante super eos pontifice inclinato capite ad altare. Litaniam vero finita, surgit pontifex, ascendit ad sedem, stet versus Orientem consecrans illos.

VII

SACRAMENTARIUM *Gelasianum* (1).

Ordo qualiter in Romana Sedis Apostolicae Ecclesia presbyteri, diaconi vel subdiaconi eligendi sunt. (2).

47. *Mensis primi, IIII, VII, et X, Sabbatorum die in XII Lectiones, ad Sanctum Petrum, ubi Missae celebrantur. Postquam antiphonam ad introitum dixerint, data oratione, adnuntiat Pontifex in populo dicens:*

Auxiliante Domino Deo et Salvatore nostro Jesu Christo.

Iterum dicit: « Auxiliante Domino Deo et Salvatore nostro Jesu Christo, eligimus in ordine Diaconi », sive Presbyteri, illum Subdiaconum, sive Diaconum de Titulo illo. « Si quis autem habet aliquid contra » hos viros, « pro Deo et propter Deum cum fiducia exeat et dicat. Verumtamen memor sit » communionis « suae ». (3)

Et post modicum intervallum mox incipiunt omnes: *Kyrie eleison cum laetania. Hac expleta, ascendunt ipsi electi ad sedem Pontificis, et benedicit eos a quo vocati sunt, et descendunt. Stant in ordines suos, benedictione percepta. Per Dominum* (4).

Sequitur oratio de bened. require ipsam in quarto aut X mense.

(1) Sacramentarium illud a Roma in Gallias ante aetatem Caroli M. importatum, multas accepit additiones ex gallicana liturgia. De eo cf. Duchesne, *op. cit.*, pag. 119 sequ. Textum datus ex originali editione Tomasi, *Codices sacramentorum*, Romae, 1680, lib. I, n. 20-22, pag. 29-33; et rursus, lib. I, n. 95-96, pag. 129-132.

(2) In Sacramentariis purae liturgiae Romanae, ut notavimus, nulli erant ritus ordinationum ad minores ordines; unde auctor hujus Sacramentarii mixti hic posuit quae in originali Romano invenerat, additis quibusdam ex usu Gallicano relate ad ordinationes presbyterorum, diaconorum, nihil addens de subdiaconis, quidquid in titulo dixerit. Deinde sub finem libri, defectui supplere intendens, ritus ordinationum inserit quoad minores ordines ex pura liturgia Gallicana.

(3) Pontificale: « conditionis »; vide supra, n. 24, not. 4. Quamquam vero juxta Gelasianum sacramentarium haec verba: *Auxiliante etc.*, pronuntiet R. P., tamen probabile est R. P. personaliter eadem non pronuntiasse, sed notarium vice ipsius, ut Ordines Romani tradunt (n. 24, 39).

(4) Hanc conclusionem male hic poni palam est.

Ad ordinandos presbyteros.

48. Oremus, dilectissimi, ... (ut supra, n. 20).

49. Exaudi nos, ... (ut supra n. 21).

50. *Consecratio.* Domine sancte, ... consequantur. (ut supra, n. 22).

51. *Consummatio presbyteri.* Sit nobis, fratres, communis oratio, ut his qui in adiutorium et utilitatem vestrae salutis eliguntur, presbyteratus benedictionem divini indulgentia muneris consequantur: ut Sancti Spiritus sacerdotalia dona privilegio virtutum, ne imparis (1) loco deprahendantur, obtineant. Per.

Item benedictio. « Sanctificationum omnium auctor, cujus vera consecratio, cujus plena benedictio est (2): Tu, Domine, super hos famulos tuos, quos presbyterii honore (3) dedicamus, manum (4) tuae benedictionis » his « infunde: ut gravitate actuum, et censura vivendi probent se » esse « seniores, his instituti disciplinis, quas Tito et Timotheo Paulus exposuit: ut in lege tua die ac nocte, » Omnipotens, « meditantes, quod elegerint et credant (5); quod crediderint, doceant; quod docuerint, imitentur: justitiam, constantiam, misericordiam, fortitudinem (6) in se ostendant, et exemplo probent (7), admonitione confirmant: ut purum atque (8) immaculatum ministerii tui donum custodiant; et per (10) obsequium plebis tuae (9) Corpus et Sanguinem Filii tui immaculata benedictione transforment: et inviolabili charitate in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi, in die justitiae aeternae iudicii (11) constantia (12) pura, fide plena (13), Spiritu Sancto pleni persolvant (14). Per. »

Ad ordinandos diaconos.

53. Oremus, dilectissimi, ... (ut supra, n. 17).

54. Oremus. *Sequitur oratio:* Domine Deus, ... (ut supra, n. 16).

(1) *Lege: impares.*

(2) Pontificale: « consecratio plenaque benedictio est ».

(3) Pontificale: « ad presbyterii honorem ».

(4) Pontificale: « munus ».

(5) Pontificale: « quod elegerint, credant ».

(6) Pontificale addit: « ceterasque virtutes ».

(7) Pontificale: « ostendant, exemplo praebeant etc. ».

(8) Pontificale: « ac purum et ».

(9) Pontificale: « in ».

(10) Pontificale addit: « panem et vinum in ».

(11) Pontificale: « in die justi et aeterni iudicii Dei ».

(12) Pontificale: « conscientia ».

(13) Pontificale: « vera ».

(14) Pontificale: « resurgant ».

55. *Consecratio:* Adesto, quaesumus, ... mereantur. Per. (ut supra, n. 19).

56. *Ad consummand. Diacon. officia.* « Commune votum communis oratio prosequatur, ut hi totius Ecclesiae prece, qui in Diaconatus ministerio (1) praeparantur, leviticae benedictionis (2) et spiritali conversatione praevalentes, gratia sanctificationis eluceant ». Per.

57. *Sequitur benedictio.* « Domine sancte, spei, fidei, gratiae profectuum munerator (3), qui in caelestibus et terrenis Angelorum ministris (4) ubique dispositis, per omnia elementa voluntatis tuae defundis affectum (5), hos quoque famulos tuos nostri speciali dignare aspectu (6): ut tuis obsequiis expediti, sacris altaribus (7) ministri puri ad crescant: et indulgentiam (8) puriores, eorum gradu, quos Apostoli tui in septenarium numerum, beato Stephano duce atque praevio, Sancto Spiritu (9) auctore, elegerunt, digni existant: et virtutibus universis, quibus tibi servire oportet, instructi complacent (10). Per ».

Incipit ordo de sacris ordinibus benedicendis (11).

58. Haec autem singulis gradibus observanda sunt tempora. Si ab infantia ecclesiasticis ministris nomen dederit, inter lectores usque in vigesimum aetatis annum continuata observatione perduret. Si majori aetate jam accesserit ita tamen ut post baptismum aetatem divinae militiae se desiderat mancipari, sive inter lectores, sive inter exorcistas quinquennio teneatur: et exinde acolythus vel subdiaconus quatuor annis stet: et sic ad benedictionem diaconatus, si meretur, accedat. In quo ordine quinque annis, si inculcate se gesserit, haerere debet: ex suffragantibus meritis stipendiis per tot gradus, datis propriae fidei documentis, presbyterii sacerdotium poterit promereri. De quo loco si illum exactior ad bonos mores vita perduxerit, summum pontificatum

(1) Pontificale: « ad Diaconatus ministerium ».

(2) Pontificale hic addit: « ordine clarescant ».

(3) Pontificale: « sancte, Pater fidei, spei, gratiae et profectuum remunerator ».

(4) Pontificale: « ministeriis ».

(5) Pontificale: « diffundis effectum ».

(6) Pontificale: « tuos spirituali dignare illustrare affectu ».

(7) Pontificale: « sanctis altaribus tuis ».

(8) Pontificale: « indulgentia tua ».

(9) Pontificale: « ac praevio, Spiritu Sancto etc. ».

(10) Pontificale: « tibi complacent ».

(11) Apud Tommasi, *Lib. I, n. 95.*

sperare debeat. Hac tamen lege servata, ut neque bigamus, neque poenitens ad hos gradus possit admitti. Sane ut etiam defensores ecclesiae, qui ex laicis fiunt, supradicta observatione teneantur, si meruerint esse in ordine clericatus (1).

59. Episcopus cum ordinatur, ... (ut supra, n. 1).

60. Presbyter cum ordinatur, ... (ut supra n. 2, corrupta lectione).

61. Diaconus cum ordinatur, ... (ut supra, n. 3, corrupta lectione).

62. Subdiaconus cum ordinatur, ... (ut supra, n. 4).

63. Acolythus cum ordinatur, ... (ut supra, n. 5).

64. Exorcista cum ordinatur, ... (ut supra, n. 6 ; deest : memoriae).

65. Lector cum ordinatur, ... (ut supra, n. 7).

66. Ostiarius cum ordinatur, ... (ut supra, n. 8).

67. Psalmista, idest cantor, ... (ut supra, n. 9).

Item benedictiones super eos qui sacris ordinibus benedicendi sunt.

68. *Praefatio ostiarii.* « Deum Patrem omnipotentem (2) suppliciter deprecemur, ut hunc famulum suum » nomine *Illum* « benedicere dignetur ; quem in officium Ostiarii eligere dignatus est : ut sit ei fidelissima cura in (3) diebus ac noctibus ad distinctionem horarum certarum (4) ad invocandum nomen Domini ». Per Dominum.

69. *Item benedictio ejusdem.* « Domine sancte, Pater omnipotens, aeterne Deus, benedicere digneris hunc famulum tuum » Ostiarium nomine *Illum* ; « ut inter janitores Ecclesiae paret obsequia, (5) et inter electos tuos partem (6) mereatur habere mercedis. Per ».

70. *Praefatio Lectoris.* Eligunt te fratres tui : ut sis lector in domo Dei tui ; ut agnoscas officium tuum ; ut impleas illud (7) ; « potens est enim Deus ut augeat tibi gratiam ». Per.

(1) Haec desumuntur ex decretali epistola Zosimi Papae ad Hesyrium episcopum Salonitanum.

(2) Pontificale addit : « fratres charissimi ».

(3) Adde ex Pontificali : « domo Dei ».

(4) Pontificale : « certarum horarum ».

(5) Pontificale : « tuo parent obsequio ».

(6) Pontificale addit : « tuae ».

(7) Pontificale : « Electus, fili charissime, ut sis Lector in domo Dei nostri, officium tuum agnosce, et imple ».

71. *Benedictio Lectoris.* « Domine sancte, Pater omnipotens, aeterne Deus, benedicere digneris (1) famulum tuum » nomine *Illum*, « in officio Lectoris : ut assiduitate lectionum » distinctus atque ornatus curis modulis spiritali devotione resonet Ecclesiae. Per Dominum.

72. *Praefatio Exorcistae.* « Deum Patrem omnipotentem (2) supplices deprecemur : ut hunc famulum suum » nomine *Illum* « benedicere dignetur in officium Exorcistae : ut sit spiritalis imperator ad abjiciendos daemones de corporibus obsessis cum omni nequitia eorum multiformi. Per ».

73. *Benedictio Exorcistae.* « Domine sancte, Pater omnipotens, aeterne Deus, benedicere digneris famulum tuum hunc » nomine *Illum* « in officio Exorcistae : ut per impositionis manuum et oris [in] officium » eum eligere digneris « et imperium habeat spirituum immundorum coercendo, et probabilis sit medicus Ecclesiae tuae, gratiae curationum virtute confirmatus. Per Dominum. » (3)

74. *Praefatio ordinandi Subdiaconi.* « Oremus Deum ac Dominum nostrum, ut super (4) servum suum » nomine *Illum*, « quem ad Subdiaconatus officium evocare (5) dignatus est, infundat benedictionem et gratiam suam : in conspectu suo fideliter serviens, destinata sanctis praemia consequatur (6) ». Per.

75. *Benedictio Subdiaconi.* « Domine sancte, Pater omnipotens, aeterne Deus, benedicere digneris famulum tuum hunc (7) » nomine *Illum*, « quem ad Subdiaconatus officium dignatus es eligere (8) : ut eum (9) sacrario tuo sancto strenuum sollicitumque caelesti militiae instituas (10), et sanctis altaribus (11) fideliter

(1) Pontificale : « dignare hunc ».

(2) Pontificale addit : « fratres charissimi ».

(3) Pontificale : « dignare hunc famulum tuum in officium exorcistae ut per impositionem manuum et oris officium, potestatem et imperium habeat spiritus immundos coercendi, et probabilis sit medicus Ecclesiae tuae gratia curationum virtuteque coelesti confirmatus ». Verba : *eum eligere digneris*, superabundant ».

(4) Pontificale : « nostrum, fratres charissimi, ut super hunc ».

(5) Pontificale : « vocare ».

(6) Pontificale : « benedictionem suam et gratiam, ut in conspectu ejus fideliter serviens, praedestinata sanctis praemia consequatur, adjuvante Domino nostro etc. ».

(7) Pontificale : « hunc famulum tuum ».

(8) Pontificale : « eligere dignatus es ».

(9) Pontificale addit : *in*.

(10) Supple ex Pontificali : « excubitozem ».

(11) Pontificale : « sanctisque altaribus tuis ».

subministret: et requiescat super eum Spiritus sapientiae et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiae et pietatis; repleas (1) eum Spiritu timoris tui; ut eum (2) ministerio divino confirmes; ut obediens atque dicto (3) parens tuam gratiam consequatur. Per ».

76. *Consecratio manuum.* (4). Consecrentur manus istae per istam unctionem et nostram benedictionem; ut quaecumque benedixerint, benedicta sint; et quaecumque sanctificaverint, sanctificentur. Per Dominum nostrum.

VIII

MISSALE FRANCORUM (5).

Incipit de sacris ordinibus.

77. Ostiarius cum ordinatur, ... (ut supra, n. 8).

78. Acolitus cum ordinatur, ab archidiacono quidem doceatur, ... sed et ab ipso archidiacono, ... in eucharistia corporis Christi (cetera ut supra, n. 5).

79. Exorcista cum ordinatur, ... (ut supra n. 6; deest: memoriae).

80. Diaconus cum ordinatur, ... ponat. Per. (cetera ut supra n. 3).

81. Presbyter cum ordinatur, Episcopus ei benedicat, ... teneat... (cetera ut supra n. 2).

82. Episcopus cum ordinatur, ... (ut supra, n. 1).

83. *Benedictio ustearii.* Deum Patrem, ... (ut supra, n. 68; deest: nomine *Illum*).

(1) Pontificale: « et repleas ».

(2) Pontificale: « et eum ».

(3) Pontificale: « ut obediens factus ac dicto parens. »

(4) Haec manuum consecratio, non ad subdiaconi, bene vero ad presbyteri ordinationem referenda est, juxta ritum Gallicanum. Eam haec in appendice posuit forsitan auctor quia eam omiserat supra, cum de presbyteri ordinatione ageret. Eam habet Pontificale in ordinatione presbyteri, sed hac forma: « Consecrare et sanctificare digneris, Domine, manus istas per istam unctionem et nostram benedictionem. R. Amen. Ut quaecumque benedixerint, benedicantur, et quaecumque consecraverint consecrentur et sanctificentur, in nomine Domini nostri Jesu Christi: R. Amen ».

(5) Liber iste, juxta Duchesne, *op. cit.*, pag. 127, origine quidem est Gallicanum, plura vero, praesertim in hac parte quae de ordinationibus agit, permixta habet ritus Romani. Tommasi, *op. cit.*, pag. 398 *sequ.*, putat sub finem septimi aut initium octavi saeculi primo hoc Missale scriptum fuisse. Textum damus ex eodem Tommasi.

84. *Alia.* Domine sancte, ... (ut supra, n. 69, minus recta lectione in fine).

85. *Benedictio acoliti.* « Domine sancte, Pater omnipotens, aeternae Deus, qui Moysen (1) et Aaron locutus es, ut accenderetur lucerna in tabernaculo testimonii; sic benedicere et sanctificare digneris (2) hunc famulum tuum, ut sit Acolitus in Ecclesia tua. Per ».

86. *Praefatio Lectoris.* Eligunt te... (ut supra, n. 70).

87. *Benedictio Lectoris.* Domine sancte, ... devotione lingua resonet Ecclesiae. (cetera ut supra n. 71).

88. *Praefatio Exorcistae.* Deum Patrem... (ut supra, n. 72).

89. *Benedictio Exorcistae.* Domine sancte, ... (ut supra n. 73).

90. *Allocutio ad subdiaconum ordinandum.* Exhibeatur in conspectu episcopi patena et calix vacuus et dicat ei episcopus:

Vide cujus « ministerium tibi traditur ». « Et ideo si usque nunc fuisti tardus ad ecclesiam, ammodo debes esse assiduus. Si usque nunc somnolentus, ammodo vigiles. Si usque nunc ebrius, ammodo sobrius. Si usque nunc inhonestus, ammodo castus ». « Oblationes, quae veniunt in altario, panes propositionis appellantur. De ipsis oblationibus tantum debet in altario poni, quantum populo possit sufficere; ne aliquid putridum in sacrario maneat. Pallae vero quae sunt in substratorio, in alio vase debent lavi, in alio corporales pallae. Ubi pallae corporales lavatae fuerint, nullum lenteamen aliud debet lavi; ipsa aqua in baptisterium debet vergi ». Ideo te admoneo: tu ita te exhibe, ut Deo placere possis (3).

Et tradet ei calicem et patenam.

91. *Praefatio ordinationis subdiaconi.* Oremus Deum... (ut supra, n. 74).

92. *Benedictio Subdiaconi.* Domine sancte, ... (ut supra, n. 75).

93. *Allocutio ad populum in ordinatione diaconi.* Dilectissimi fratres, quamlibet possint ad ordinationem ecclesiastici ministerii promovendam sibi ipsa sufficere privilegia sacerdotum, attamen quia probabilior et nostra apud Dominum conversatio est, et eorum, quorum honor augetur, major est gratia, si id quod arbitria nostra eligunt, etiam vestrae confirmet dilectionis adsensus; idcirco filio nostro illo cupio ad officium diaconatus in consortium nostrum divinitatis auxilium (4) promovere. An eum dignum

(1) Pontificale: « ad Moysen ».

(2) Pontificale: « testimonii, benedicere dignare etc. ».

(3) Ordo mutatus est in Pontificali.

(4) Lege: *auxilio*.

hoc officio censeatis, scire desidero; et si vestram apud meam concordat electio, testimonium quod vultis, vocibus adprobate. Per etc.

94. *Oratio ad diaconum ordinandum.* Oremus, dilectissimi... , ut supra, n. 16 et 17, juxta lectionem hodierni Pontificalis.

95. *Consecratio.* Adesto quaesumus... , (ut supra, n. 19).

96. « Exaudi, Domine, supplicum preces, et devoto tibi pectore famulantes perpetua defensione custodi; ut nullis perturbationibus impediti liberam servitutem tuis semper exhibeamus officii. Per Dominum ».

97. *Ad consumman. Diaconat. Officium.* Commune votum (ut supra, n. 56).

98. *Benedictio sequitur.* Domine sancte, spei... (ut supra, n. 57).

99. *Allocutio ad populum in ordinatione presbyteri.* « Quoniam dilectissimi, rectores navem et navigium deferendis (1) eadem est vel securitatis ratio vel timoris, communi eorum (2) debet esse sententia, quorum causa communis existet. Ne frustra a Patribus reminescimur (3) institutum, ut de electione eorum, qui ad regimen altaris adhibendi sunt, consoletur et populos (4); quia de actu et conversatione praesenti (5), quod nonnunquam ignoratur a pluribus, scitur a paucis; et necesse est, ut facilius quis obedientiam exhibeat ornato (6), cui adsensum praeberit ordinando. Fratris nostri et compresbyteri conversatio (7), quantum nosse mihi videor, probata ac Deo placita est, et digna (ut arbitrator) ecclesiastici honoris augmentum (8). Sed ne unum fortasse vel paucos aut decipiat adsensio, aut fallat affectio, sententia est expectanda (9) multorum. Itaque quid de ejus actibus aut moribus noveritis », Deo teste, consolemur (10). Debet hanc fidem habere caritas vestra, quam secundum praeceptum evangelii, et Deo exhibere debetis et proximo; ut « hic testimonium sacerdoti (11)

(1) Pontificale: « Quoniam, fratres clarissimi, rectori navis et navigio deferendis ».

(2) Pontificale: « vel communis timoris, par eorum etc. ».

(3) Pontificale: « Neque enim fuit frustra a Patribus ».

(4) Lege cum Pontificali: « consulatur etiam populus ».

(5) Pontificale: « de vita et conversatione praesentandi etc. ».

(6) Lege cum Pontificali: « facilius ei quis obedientiam exhibeat ordinato ».

(7) Pontificale: « Hujus siquidem diaconi in presbyterum, auxiliante Domino, ordinandi conversatio etc. ».

(8) Lege cum Pontificali: « augmento ».

(9) Pontificale: « expetenda ».

(10) Lege: « consulimus ».

(11) Pontificale: « huic testimonium sacerdotii ».

magis pro merito quam pro affectione aliquid tribuatis ». Et qui devotione omnium expectamus, intelligere tacentes non possumus. Scimus tamen quod est acceptabilius Deo, aderit per Spiritum Sanctum consensus unus omnium animorum. Et ideo electionem vestram debetis voce publica profiteri. Per Dominum.

100. *Oratio ad presbyteros ordinandos.* Oremus, dilectissimi... (ut supra, n. 20).

101. *Item alia.* Exaudi nos Deus. (ut supra, n. 21).

102. *Consecratio.* Domine sancte... (ut supra, n. 22).

103. *Consummatio Presbyterii.* Sit nobis, fratres, (ut supra, n. 51).

104. *Item benedictio.* Sanctificationum omnium auctor... (ut supra, n. 52).

105. *Consecratio manus.* Consecrentur (ut supra, n. 76).

106. *Item alia:* « Unguantur manus istae de oleo sanctificato et de chrismate sanctificationis. Sicut unxit Samuel David in regem et prophetam; ita unguantur et consummentur in nomine Dei Patris et Filii et Spiritus Sancti, facientes imaginem sanctae Crucis Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, qui nos a morte redemit et ad regna caelorum perducit. Exaudi nos, pie Pater, omnipotens, aeternae Deus, et praesta quid te rogamus et oramus. Per » (1).

107. *Exhortatio ad populum cum episcopus ordinatur:* Servanda est, dilectissimi fratres, in excessu sacerdotum et (2) antiquae Ecclesiae, ut decidentibus aliis (3) quidem dignissime subrogentur; per quorum doctrina fides catholica et religio christiana subsistat; ne ovili Domini praedo violentus inrumpat, et dispersas absque pastore oves fur nocturnus invadat. Recepto itaque dispensatione Dei sacerdote vestro, sollicitate vobis agendum est, ut in locum defuncti talis successor praepararetur ecclesiae, cujus pervigili cura, et instanti sollicitudine ordo Ecclesiae et credentium fides in Dei timore melius convalescat. Qui, praecipiente Apostolo, in omni doctrina formam boni operis ipse praebeat; cuique habitus, sermo, vultus, incessus, doctrina virtus sit; qui vos ut pastor bonus fide instruat, exemplum patientiae doceat, doctrinam religionis instituat, in omni opere bono confirmet caritatis exemplo. Secundum voluntatem ergo Domini in locum sanctae memoriae illius nomine virum venerabilem illum testimonio presbyterorum et totius

(1) Haec est forma unctionis manuum episcoporum in Pontificali Romano quod tamen loco *consummentur* habet *consecrentur*: et in fine habet: « praesta, ut, quod te rogamus, exoremus ».

(2) Loco et lege *lex*.

(3) Adde: « alii ».

cleri, et consilio civium ac consistentium (1) credimus eligendum; virum (ut nostis) natalibus nobilem, moribus clarum, religione probum, fide stabilem, misericordia abundantem, humilem, justum, pacificum, patientem, caritatem habentem, tenacem, cunctisque sacerdos eligenda sunt (2) bonis omnibus exuberantem. Hunc ergo, dilectissimi fratres, testimonii boni operis electum, dignissimum sacerdotium consonantes laudibus clamate et dicite: *Dignus est.*

Orationes et preces de episcopis ordinandis.

108. « Oremus », dilectissimi nobis « ut his » viris « ad utilitatem Ecclesiae providendis benignitas omnipotentis Dei gratiae suae tribuat largitatem. Per ».

109. Exaudi Domine supplicum preces... (ut supra, n. 10).

110. Propitiare, Domine... (ut supra, n. 14).

111. *Collectio sequitur.* Deum totius sanctificationis ac pietatis auctorem, qui plagationem suam et sacrificia, et sacra constituit, fratres dilectissimi, deprecemur, uti hunc famulum suum, quem exaltare in ecclesia et seniorum cathedra (concordibus sua inspiratione judiciis, et effusis super plebem suam votis fidelibus ac vocum testimoniis) voluit imponi, collocans eum cum principibus populi sui; ad eorum nunc precem universam eundem summum sacerdotium debita honoris plenitudine, charismatum gratia, sanctificationum ubertate ac praecipue humilitatis virtute locupletet: ut rector potius non extollatur; sed in omnibus se, quantum est major, humilians, sit in ipsis quasi unus ex illis; omnia iudicii Domini nostri, non pro se tantum, sed et pro omni populo, qui sollicitudini suae creditur, contremiscens; ut qui meminerit de speculatorum manibus omnium animas requirendas, pro omnium salute pervigilet, pastoralis erga creditas sibi oves Domini diligentiae ejus semper se flagrantissimum adprobans. Ut igitur praefuturus omnibus, electus ex omnibus, universis sacris sacrandisque idoneus fiat, sub hac quae est homini per hominem postrema benedictio, consummata atque perfecta, suae consecrationis, nostrae supplicationis adtentissime concordissimisque omnium precibus adjuvemur; omnium pro ipso oratio incumbat; cui exorandi pro omnibus pondus imponitur. Impetret ei affectus totius Ecclesiae virtutem, pietatem, sanctificationem, et ceteras

(1) Distinguuntur, ut vides, *cives et consistentes*: isti sunt fideles extranei residentes in civitate.

(2) Lege: « cunctis quae sacerdoti eligenda ».

summi sacerdotii sacras dotes universae Ecclesiae profuturas, Domino Deo nostro (qui sacrorum munerum profluus fons est, qui dat omnibus adfluenter) quod sacerdoti pio affectu poscitur ad exundandam in omnibus sanctificationem suorum omnium, promptissime ac plenissime conferente. Per Dominum nostrum Jesum.

112. *Consecratio.* « Deus honorum omnium... (ut supra, n. 15)... sinceritas pacis. Sint speciosi munere tuo pedes horum ad evangelizandum pacem, ad evangelizandum bona tua. Da eis, Domine, ministerium reconciliationis in verbo et in factis, et in virtute [et] signorum et prodigiorum. Sit sermo eorum et praedicatione, non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis. Da eis, Domine, claves regni caelorum: utantur nec (1) gloriantur potestate, quam tribues in aedificationem, non in destructionem. Quodcumque ligaverint super terram, sit ligatum et in caelis: et quodcumque solverint super terram, sit solutum et in caelis. Quorum detinuerint peccata, detenta sint, et quorum remiserint, tu remittas. Qui benedixerit eis, sit benedictus; et qui maledixerit eis, maledictionibus repleatur (2). Sint servi fideles et prudentes, quos constituas, tu, Domine, super familiam suam; ut dent illis cibum in tempore necessario (3); ut exhibeant omnem hominem perfectum. Sint sollicitudine impegri; sint spiritu ferventes; oderint superbiam; diligant veritatem (4); nequam unquam deserant aut lassitudine (5) aut timore superati. Non ponant lucem [ad] tenebras, nec tenebras lucem. Non dicant malum bonum, nec bonum malum. Sint sapientibus et insipientibus debitores; et fructum de profectu omnium consequantur ». Tribuas eis... (reliqua, ut supra, n. 15).

113. *Super oblata.* Suscipe, Domine, ... (ut supra, n. 11).

114. Hanc igitur, ... (ut supra, n. 12).

115. Adesto, misericors Deus, ... (ut supra, n. 13).

116. *Item alia.* Ecclesiam tuam, Domine, benignus inlumina: ut et gratis tui proficiat ubique successus; et grati fiant nomini tui, te gubernante, pastores. Per Dominum.

(1) Pontificale: « ut utatur, non etc. ».

(2) Pontificale: « Qui maledixerit ei, sit ille maledictus, et qui benedixerit ei, benedictionibus repleatur ».

(3) Pontificale: « opportuno, et etc. ».

(4) Pontificale: « humilitatem ac veritatem diligat etc. ».

(5) Pontificale: « laudibus ».

IX

ORDO ROMANUS XIII VEL CAEREMONIALE ROMANUM EDICTUM JUSSU
GREGORII X (1).

117. Quia omni potentatui vita brevis,..... Sanctissimus pater et communis dominus, dominus noster papa Gregorius X, qui olim in diaconatus ordine constitutus exstitit, ad ejusdem pontificatus apicem dignitatis(2), volens per ea quae circa ipsum acta sunt dubitationes hujusmodi amputare; ad cautelam praesentium et memoriam futurorum haec quae sequuntur, in scriptis fecit redigi, et brevis styli officio exarari.....

118. Idem autem electus, in quocumque ordine constitutus, promovebitur ad majores ordines secundum formam, qua alii ordinantur; hoc tamen salvo, quod ipse electus amictu et alba inductus, et cingulo subinctus, cum manipulo tantum, si est subdiaconus, si vero est diaconus, cum stola super laevam partem, sedebit in faldistorio suo, tenens mantum suum pluviale, non indutum, sed post collum, et mitram in capite ipso congruam; et sic debet ordinari. Ordinator venit coram ipso, et orationes debitas dicet, et alia faciet quae in ordine quem confert, fieri consueverunt. Et attende quod dum idem electus ordinatur, diaconus cardinalis et subdiaconus capellanus assistent ei lavando manus et induendo, sicut alias fieri consuevit dum papa celebrat; et erunt induti vestimentis sacris et debitis, et eidem electo postmodum duo debent assistere diaconi cardinales, qui ei serviant, ut est moris; et isti etiam vestibus sacris congruis erunt vestiti, etsi alii cardinales cujuscumque ordinis non essent induti. Ordinator vero habebit suos ministros, qui ei in subdiaconi et diaconi habitu ministrent. Et haec de ordine.

119. Quo electo ad ordinem ordinato, post susceptum ordinem, et vestimentis ordinibus debitis receptis, mantum sive pluviale, sicut dictum est, post collum resumet: et cum venerit ad horam coronandi, ordinatus ad ipsum ordinatorem ad altare venit, et ordinator eum reverenter coronabit; et sic omnibus peractis et reverenter Missa expleta, ipse electus dicit: *Sit nomen Domini*; et facit benedictionem: qua dicta, ordinator ter dicit eidem electo: *Multos annos*, flectendo ter genua coram eo, ut est moris; et altiori voce semper dicendo. Idem electus nullum servitium in altari

(1) Textum damus ex Migne, P. L. Tom. LXXVIII, col. 1105, sequi.

(2) Adde: *elevatus*.

faciet ordinatori, nec epistolam, nec evangelium cantabit, nec ante receptionem ordinis diaconatus, dicetur illa postulatio: *Postulat mater Ecclesia nostra*, etc. Illa petitio non est necessaria in Papa, quia scimus per omnia esse dignum; nec etiam cum promovebitur ad ordinem presbyterii eadem postulatio dicetur; sed cum ad ordinem presbyteratus ordinari debebit, induetur cum ea solemnitate qua dictum est, habendo stolam super humerum, et manipulum in brachio; nec tamen habebit tunicellam, nec dalmaticam: nec calciabitur sandalibus, nec habebit pectorale, nec fanonem, sed solum amictum et albam; et fiet litania, ut consuevit. Et demum ordinator coram ipso stans ordinat eum more consueto in aliis, et manus oleo sancto inungit, imponendo ei primo manum; et ponit ei casulam, reflexo ei primo orario, ut est moris, super utrumque humerum; quibus omnibus, ut in ordine presbyterorum continetur, peractis, et casula ei extensa ad dorsum per ordinatorem, et peracta a ministris, idem electus lavabit manus suas cum mica panis, ut moris est. Quo facto, recipit ad pedem et osculum omnes episcopos, presbyteros et diaconos cardinales, necnon et alios praelatos, qui adsunt, in ordine suo: quo facto cantatur evangelium; quo cantato, idem electus osculatur sibi delatum evangelium, ut moris est; et post dictum: *Dominus vobiscum*, et: *Oremus*, per ordinatorem, idem ordinator venit coram eodem electo, et recipit de manu ejus duos magnos panes, duos phialas vini, et duo torticia, osculando ei manum; quo facto redit ad altare ordinator et ordinatus, et unus presbyter cardinalis eidem electo ordinato servit de libro in altari in Missa, docendo et instruendo ipsum. Eodem tempore debito, posquam ordinator coronaverit, praefatum electum de manu ordinatoris super altare coronabitur, et omnia rite agentur usque ad finem Missae. Qua finita, ordinator dicit: *Multos annos*, ut dictum est. *Sit nomen Domini benedictum* praecinetur per ipsum electum, prout superius est expressum; quo facto, idem electus exuetur reverenter, ut moris est, dicendo psalmos debitos, scilicet: *Benedicite*, et: *Laudate Dominum*, antiphona: *Trium puerorum*. Et ordines hujusmodi recipiet, presbyteris omnibus praesentibus, et a quocumque episcopo sibi placuerit, cardinale sive alio. Totum hoc agetur die sabbati; die vero dominico sequenti consecrabitur, si sibi placuerit. Si vero consecrari noluerit, si ex aliqua causa differet consecrationem, quousque consecratur, Missam nec publice, nec private cantabit.

120. Dum electus in papam presbyter fuerit consecrandus, ta-

lis ordo debet servari. Primo idem electus, dum dicit psalmum: *Quam amabilia*, etc., calciabitur sandaliis et caligis, et lotis manibus induetur omni ornamento suo, scilicet primo alba, cingulo, cum subincitorio, postea pectorale, demum fanone, postea stola, deinde tunicella, postea dalmatica. Subsequenter recipit chirothecas, et demum casulam et mitram in capite sine pallio et annulo pastoralis, quae postea recipiet in loco suo; et vestimenta erunt coloris temporis convenientis. Cardinales omnes, tam episcopi quam presbyteri, diaconi, subdiaconi et alii praelati, omnes erunt in vestibus congruis temporis; et cruce papali praeunte cum faculis VII et incenso, omnes de loco in quo est vestitus, veniunt processionaliter ad altare. Nulla tamen fit examinatio primo nec secundo illa consueta in consecratione aliorum episcoporum quae incipit: *Antiqua*; et vadit electus ad altare et facit confessionem, interim choro vel schola cantante introitum et: *Kyrie eleison*. Quo facto, venit coram altare, et ibi genuflectet super faldistorium paratum, et omnes alii similiter praelati; et duo diaconi cardinales qui ad serviendum ei ad dextram laevamque assistunt, et capellanus subdiaconus dicit litaniam cantando, aliis capellanis respondentibus; et dum venerit ad illum locum: *Ut consecrandum*, etc., repetet bis, et quilibet praelatus una cum ordinatore electum ipsum signabit. Qua litania dicta, ordinator venit coram eodem electo, et dicit illud quod est in Pontificali episcoporum. Quo dicto, redeunt post altare, et tunc venit unus ex episcopis cardinalibus, et dicit illam orationem *Adesto* (1); et postmodum venit alius episcopus cardinalis, et dicit illam orationem: *Oremus, dilectissimi*, et additur in ea: *Utilitati universalis Ecclesiae* (2); et demum venit ordinator, sive consecrator, et ponit apertum codicem Evangeliorum super caput electi versus collum, et codex sic apertus tenetur a duobus cardinalibus, et omnes praelati stant in circuitu induti quilibet cum suo libro; et ordinator incipit et procedit, ut continetur in libro, omnibus aliis praelatis secum dicentibus in voce depressa, et ordinatore in cantu: *Deus homini*, etc., prout in libro; eo tamen salvo, quod mittatur in loco suo illud: *Et idcirco*, quod specialiter ponitur in consecratione papae (3). Qua finita, depositis chirothecis ordina-

(1) Est collecta, ut in Pontificali (*supra*, n. 10, in nota).

(2) Juxta Ordinem Romanum XIV, (Migne, *ibid.*, col. 1140), non dicitur illa oratio: *Oremus, dilectissimi nobis*; sed episcopus Portuensis dicit orationem: *Propitiare*, ut in Pontificali, et *supra* n. 14.

(3) Ordo XIV ita fusius haec describit: « Excepto quod ubi dicitur: *Et idcirco huic famulo tuo N.*, in consecratione Romani Pontificis eleganter

tor ponat unum capitergium subtile in modum scuti super caput electi, pendentibus capitibus capitergii post collum; et sic mittit chrisma super caput ejus in modum crucis, et dicit illam orationem: *Ungatur*, etc, et addit aliam orationem: *Hoc, Domine*, et in loco suo additur illud: *Tribue*, etc. (1). Qua finita, ungit manum electi cum chrismate et dicit illam orationem: *Deus*, etc. Qua finita, non datur ei baculus, nec dicitur illa oratio: *Accipe baculum*, sed dat ei annulum, et dicit orationem: *Accipe*, etc. et addit: *Sanctam universalem Ecclesiam*; et iterum dat ei librum Evangeliorum, et dicit: *Accipe*, etc., et addit: *Universalem populum tibi committo*, etc. Quibus omnibus expletis per consecratorem, idem Summus Pontifex sedet in faldistorio, et lavat manus cum mica panis et aqua, et unus episcopus cardinalis venit coram ipso, et tergit ejus caput quod fuit unctum cum mica panis et cum cortice leviter et tergit cum linteamine sive subtili tobalea. Quo finito, ipse Summus Pontifex recipit consecratorem et omnes episcopos, presbyteros et diaconos cardinales ad osculum pacis.

121. Dum vero quis episcopus in papam eligitur, non consecratur aliter, sed fiunt omnia quae continentur in isto libro, ad hunc numerum: *Primo electus*, usque ad illud verbum: *Processionaliter ad altare*. In fine, facta confessione, ascendit sedem praeparatam, et ibi coram ipso veniunt episcopi cardinales, et dicunt orationes illas tres, quae sunt in Ordinario secundum ordinem in Ordinario scriptas (2).....

fit haec additio, et dicitur sic: *Et idcirco huic famulo tuo N., quem Apostolicae Sedis praesulem et primatem omnium qui in orbe terrarum sunt sacerdotum, ac universalis Ecclesiae doctorem dedisti, et ad summum sacerdotii ministerium elegisti, hanc, quaesumus, Domine, gratiam largiaris* ».

(1) Ex eodem Ordine XIV sic se habet additum illud: « *Tribuas ei, Domine, cathedram pontificalem ad regendam Ecclesiam tuam, et plebem tuae sortis intra mundi limites universam. Sit ei auctoritas* » etc.

(2) Idem Ordo XIV sic describit illam caeremoniam: « *Inde procedens (Papa) vadit processionaliter usque ad altare, sed non ascendit ad altare. Tunc facta confessione, ascendit sedem praeparatam non eminentiorem, sed sedet in faldistorio in plano posito inter altare et sedem eminentem; et ibi coram ipso veniunt Albanensis, Portuensis et Ostiensis episcopi, vel archipresbyter Ostiensis, si non sit episcopus; qui Albanensis dat primam orationem, scilicet:*

» *Oremus. — Deus, qui adesse non dedignaris ubicumque devota mente invocaris, adesto, quaesumus, invocationibus nostris, et huic famulo tuo N., quem ad culmen Apostolicum commune iudicium tuae plebis elegit, ubertatem supernae benedictionis infunde, ut sentiat se tuo munere ad hunc apicem pervenisse. Per.*

» Secundam episcopus Portuensis :

» Oratio. — *Supplicationibus, omnipotens Deus, effectum consuetae pietatis impende, et gratia Spiritus Sancti super hunc famulum tuum N., perfunde, ut qui in capite Ecclesiarum nostrae servitutis mysterio (lege: ministerio) constituitur, tuae virtutis soliditate roboretur. Per.*

» Tertiam episcopus vel archipresbyter Ostiensis :

» Oratio. — *Deus, qui Apostolum tuum Petrum inter ceteros coepiscopos primatum tenere voluisti, eique universae Christianitatis molem superimposuisti, respice propitius, quaesumus, hunc famulum tuum N., quem de humili cathedra violenter sublimatum in thronum ejusdem Apostolorum principis sublimamus; ut sicut profectibus tantae dignitatis augetur, ita virtutum meritis cumuletur, quatenus ecclesisticae universitatis onus, te adjuvante, digne ferat, et a te, qui es beatitudo tuorum, meritam vicem recipiat. Qui vivis.. »*

Cum autem, juxta Ordinem Romanum IX (n. 43), Pontifex Romanus per trinam orationem consecraretur, de quo vide etiam Duchesne, *op. cit.*, pag. 348, patet et hanc caeremoniam ad imitationem consecrationis proprie dictae institutam fuisse, etiam quando pontifex electus jam episcopus erat. Reliquas caeremonias, praeter consecrationem episcopalem aut ordinationem, in electione et coronatione R. P. non est hic exponendi locus.

INDEX SYNOPTICUS VOLUMINIS II

CAPUT IV. De iis quae sacrae ordinationi praeire debent	1
ART. I. De tirocinio in seminario peragendo, et de habitu clericali ante primam tonsuram assumendo	1
ART. II. Edictum de ordinatione habenda	7
ART. III. De scrutinio in ordine faciendo	9
§ 1. De testimoniis necessariis pro candidatorum promotione	14
I. Testimonia necessaria pro promotione saecularis	16
1° Quando promotio saecularis ab episcopo proprio facienda est	16
A. Testimonia quae pro promotione saecularis ab episcopo proprio facienda requiruntur a personis infra dioecesim existentibus	17
B. Testimonia quae pro promotione saecularis ab episcopo proprio facienda requiruntur ab aliis episcopis	27
2° Quando promotio saecularis ab episcopo alieno facienda est	48
II. Testimonia necessaria pro promotione regularis	50
§ 2. De promovendorum examine	51
ART. IV. De exercitiis spiritualibus ordinationi praemittendis	60
ART. V. De jejuniis ante ordinationem	64
CAPUT V. De essentialibus sacrae ordinationis partibus	68
SECTIO I. De ministro sacrae ordinationis	69
ART. I. De persona ministri	69
§ 1. Quisnam ordines valide conferat	69
§ 2. Quisnam ordines licite conferat	74
I. Romanus Pontifex ejusque delegatus	80
II. Episcopus proprius	86
1° De episcopo proprio pro ordinatione saecularium	87
A. Quisnam sit episcopus proprius pro ordinatione saecularium	87
a) Episcopus proprius ratione originis	90
b) Episcopus proprius ratione domicilii	103
c) Episcopus proprius ratione beneficii	110